

Lekcje poza klasą – propozycje na każdą porę roku

JOLANTA OKUNIEWSKA

Podstawa programowa dla klas I-III zawiera zapisy, że zajęcia szkolne mogą odbywać się w szkole lub poza murami szkoły. *Nauczyciel dba o organizację przestrzeni, w której uczniowie mogą eksplorować, obserwować i doświadczać. Ta przestrzeń nie zamyka się wyłącznie w obrębie klasy czy budynku szkoły¹.* O tym, gdzie się odbędą, decyduje nauczyciel. Powinien brać pod uwagę specyfikę zajęć oraz cele, które sobie założył. Jeśli pomyślimy o edukacji przyrodniczej, to zwykle widzimy uczniów wędrujących po lesie czy parku, siejących nasiona warzyw i kwiatów w szkolnym ogródku czy zakładających domki dla owadów w pobliżu szkoły. Takie zajęcia wymagają wcześniejszych przygotowań ze strony nauczyciela, czasami włączenia do działań rodziców uczniów lub dyrekcję szkoły, pozyskanie funduszy na potrzebne materiały. Warto jednak podjąć ten trud, gdyż tylko bliski kontakt dzieci z przyrodą pozwoli im ją dobrze poznać i pokochać. Nie bez znaczenia jest też to, że to najlepsza droga do kreowania postaw proekologicznych uczniów i ich rodzin. Zajęcia poza murami szkoły mogą być także innymi aktywnościami: matematycznymi, plastycznymi, językowymi, geograficznymi itp.

OGRÓDEK W SKRZYNCIE – LEKCJA POD CHMURKĄ

Od kilku lat organizuję z uczniami i ich rodzicami klasowy ogródek, w którym sadzimy cebulkę dymkę, siejemy nasiona rzodkiewki i sałaty. Nasz pierwszy ogródek, założony w 2012 roku, stanowiły skrzynki po warzywach wypełnione ziemią. Teraz nazwalibyśmy je grządkami podniesionymi. Trzy skrzynki ustawione pod ścianą szkoły od strony boiska, osłonięte od palącego słońca, stały się dla moich uczniów początkiem przygody z samodzielną uprawą warzyw. Na dno skrzynek wysypaliśmy odrobinę kamieni, skrzynki wyłożyliśmy folią i wypełniliśmy ziemią. Wszystkie materiały przywieźli pod szkołę rodzice, a w cięższych pracach pomagał nam pan konserwator. Dzieci poznały nasiona, mogły je obejrzeć z bliska, używając lupy, dotknąć. Okazało się, że wiele z nich nigdy wcześniej nie miało okazji zobaczyć, jak wyglądają nasiona warzyw, porównać ich kształtu i wielkości, sprawdzić, jak dużo nasion mieści się w torebce ze sklepu ogrodniczego.

¹ Podstawa programowa kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z 14 lutego 2017 r.

LEKCJE POZA KLASĄ – PROPOZYCJE NA KAŻDĄ PORĘ ROKU

Założyliśmy kartę obserwacji naszych warzyw, na której systematycznie rysowaliśmy etapy wzrostu roślin, robiliśmy notatki, zapisując też daty. Kiedy było sucho, losowaliśmy po troje dzieci, które z klasowymi konewkami szły podlewać warzywa. Pomagał mi wtedy pan konserwator albo nauczycielka współorganizująca proces dydaktyczno-wychowawczy w mojej klasie. Dzieci na żywo sprawdzały, czego w danym momencie potrzebuje roślina do życia, a że działały z materiałem przyrodniczym, miały szansę przeżywać sukcesy i małe porażki. Nie wszystkie warzywa udały nam się tak, jak zakładaliśmy. Dowiedzieliśmy się, że rzodkiewkę posialiśmy za gęsto i należało ją przerwać, by miała miejsce na dobry wzrost. Na szczęście zrobiliśmy to w porę i nasze zbiory były satysfakcjonujące. W połowie czerwca z warzyw, które samodzielnie wyhodowaliśmy, zrobiliśmy zdrowe kanapki. Było dużo radości, bo dzieci samodzielnie wrywały rzodkiewki, sałatę, ścinały szczypior, następnie same wszystko myły i przygotowywały posiłek. Oprócz wiadomości przyrodniczych doskonaliły kompetencje społeczne i osobiste: umiejętność współpracy, poczucie odpowiedzialności za wspólne zadanie oraz sprawczość. W czasach, gdy rodziny żyją w pośpiechu, mało jest zazwyczaj miejsca na rozwijanie sprawczości u dzieci. Taki mały przyrodniczy projekt niezwykle tę kompetencję buduje i rozwija.

Jeśli przyjrzymy się podstawie programowej, to znajdziemy wiele zapisów, które zrealizujemy podczas tej ogrodniczej działalności. W zapisach dotyczących celów edukacji wczesnoszkolnej refleksji polecam już pierwszy punkt:

Do zadań szkoły w zakresie edukacji wczesnoszkolnej należy:

1. *wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka przez organizowanie sytuacji edukacyjnych umożliwiających eksperymentowanie i nabywanie doświadczeń oraz poznawanie polisensoryczne, stymulujących jego rozwój we wszystkich obszarach: fizycznym, emocjonalnym, społecznym i poznawczym;*

Fotografia 1. Kanapki z warzywami z klasowego ogródka
Źródło: Zasoby własne

W zakresie edukacji przyrodniczej Uczeń:

- *prowadzi proste hodowle roślin, przedstawia zasady opieki nad zwierzętami domowymi, hodowlanymi i innymi;*
- *planuje, wykonuje proste obserwacje, doświadczenia i eksperymenty dotyczące obiektów i zjawisk przyrodniczych, tworzy notatki z obserwacji, wyjaśnia istotę obserwowanych zjawisk według procesu przyczynowo-skutkowego i czasowego;*

W zakresie ochrony zdrowia, bezpieczeństwa i odpoczynku Uczeń:

- *przygotowuje posiłki służące utrzymaniu zdrowia².*

² Ibidem.

JOLANTA OKUNIEWSKA

Po latach, kiedy spotkałam w Dubaju na światowej konferencji dla nauczycieli Stephena Ritza z Nowego Jorku, uzmystowiłam sobie jeszcze jeden ogromny atut prowadzenia szkolnego ogrodu. W przypadku jego szkoły i uczniów to nauka produkcji żywności i przeciwdziałanie ubóstwu. Miałam okazję zobaczyć ogrody, które w szkole założył z uczniami Stephen Ritz. To małe przedsiębiorstwa, które produkują tyle warzyw, że wspomagają potrzebujące rodziny z pobliskiej okolicy. Przy okazji rozwijania kompetencji przyrodniczych i społecznych uczniowie uczą się więc przedsiębiorczości.

OTOCZENIE SZKOŁY – PRZEMYŚLANE ŚRODOWISKO EDUKACYJNE

Zazwyczaj otoczenie szkoły obejmuje boisko, plac zabaw oraz przylegające tereny zielone służące wypoczynkowi uczniów podczas przerw. Dobrze byłoby, żeby raz zaprojektowane służyło całe lata zarówno do wypoczynku, jak i uczenia się. Życie pisze jednak różne scenariusze, ale warto dodać do nich linijki własnych działań. Kiedy rozpoczęłam pracę w szkole, w której pracuję od 35 lat, postanowiłam na terenach zielonych szkoły sadzić z uczniami drzewka i krzewy. Sadzonki przywoziliśmy z wycieczek do szkółki leśnej lub w zakupie pomagali nam rodzice. Dzięki temu zajęcia dotyczące popularnych drzew i krzewów mogą prowadzić obok szkoły, ponieważ mamy tu przykłady wszystkich okazów, jakie rosną w naszej okolicy i klimacie. Przy okazji dzieci uczyły się o warunkach potrzebnych do rozwoju drzew i krzewów w sytuacjach realnych i podczas angażujących je aktywności. Jestem przekonana, że mijając po latach naszą szkołę, patrząc z nostalgią na ogromne już drzewa, które pamiętają jako delikatne sadzonki. Drzewa służą też jako modele podczas malarskich aktywności na zajęciach plastycznych oraz pomiarowych na zajęciach matematycznych. Zasuszone liście stanowią elementy uczniowskich zielników oraz ozdabiają kolaże powstające na zajęciach plastycznych. Do uwiecznienia zmian, jakie zachodzą w przyrodzie w każdej porze roku, warto wykonywać dokumentację zdjęciową lub video, która posłuży do

montażu filmu na lekcjach edukacji informatycznej. Dzięki mojemu pomysłowi możemy z uczniami szybko przemieścić się poza szkołę, przeprowadzić zajęcia i wrócić do klasy. Nie wymaga to wielkiego wysiłku, a nawet krótkie zajęcia poza klasą pozwalają uczniom na oddech, regenerację i odpoczynek, a co najważniejsze – wspomagają proces uczenia się o zetknięcie z realną i namacalną przyrodą.

PARK I LAS – SPOTKANIA NA DŁUŻEJ

Jeśli mamy w okolicy szkoły park lub las, to warto zaplanować zajęcia nieco dłuższe i przeznaczyć je nie tylko na zajęcia przyrodnicze, ale też integrujące zespół klasowy. Można przyrzeć się ofertom fundacji i organizacji, które prowadzą statutową działalność edukacyjną w okolicy i poprosić je o wsparcie. Po uzgodnieniu celów zajęć będziemy pewni, że zrealizujemy nasze plany i będą to zajęcia zdecydowanie inne niż szkolne.

Wiosną odbyliśmy wycieczkę do lasu, żeby przyjąć się piętnom roślinności. Przynieśliśmy liście, które zostały zasuszone i odłożone na potem. Kiedy dołożymy do nich liście w jesiennych barwach, to powstanie album. Uczniowie podpiszą liście, zabezpieczą kartki folią i będą mogli zaprezentować swoje prace kolegom i koleżankom z innych klas, a potem zabrać albumy do domu. Takie aktywności sprzyjają zapamiętywaniu wiadomości w sposób niewymuszony, atrakcyjny, dzięki wielokrotnemu przetwarzaniu wiedzy.

Ostatnio realizowałam zajęcia z Fundacją Drzewice. Dzieci poznawały pobliski las w późnojesiennej scenerii: rozpoznawały popularne drzewa, krzewy, wsłuchiwały się w odgłosy lasu, pracowały w grupach nad przygotowaniem układanki z materiału przyrodniczego, dotyczącej warstwowej budowy lasu, a na koniec krzesali ogień i mieli leśny piknik. Potrafią rozpoznać i nazwać rośliny, których w okolicy szkoły nie ma, np. szczawik zajęczy. Zrobiliśmy też zdjęcia drzewom oraz liściom, z których powstał album cyfrowy. Liście jesienne po zasuszeniu posłużyły nam do wykonania albumu. Zajęcia są

LEKCJE POZA KLASĄ – PROPOZYCJE NA KAŻDĄ PORĘ ROKU

cykliczne i kolejne zaplanowaliśmy na maj. Mamy w planach nagrywanie odgłosów lasu, bo majowy las to głośne śpiewy ptaków. Na pewno będziemy fotografować wszystko to, co nas zachwyci i zrobimy kolejny album o wiosennych zmianach w przyrodzie. Podczas takich wypraw poznajemy dzieci w nieco innym środowisku, patrzymy na relacje pomiędzy nimi, obserwujemy wzajemną pomoc, wspieranie się, a ewentualne niepokojące sygnały są punktem wyjścia do organizowania sytuacji naprawczych.

W niedalekiej odległości od Olsztyna jest leśne arboretum. Zajęcia edukacyjne w takim miejscu są niezapomnianą przygodą. Zaplanowane dokładnie z przewodnikiem stanowią dodatkowy element naszego leśnego projektu. W arboretum spędziliśmy pół szkolnego dnia. Uczniowie grali w grę leśną, współpracowali w parach, grupach, dokumentowali wykonanie zadań za pomocą aplikacji tableatów oraz rysunków.

LETNIA KLASA POD AKACJĄ

Ostatnim moim dużym przedsięwzięciem było zorganizowanie na terenie przyszkolnym tzw. Letniej klasy. Dzięki współpracy z rodzicami i Citibankiem otrzymaliśmy dofinansowanie dla naszej inicjatywy i tak powstało miejsce, w którym można odbywać zajęcia od pierwszych ciepłych dni. Pod rozłożystą akacją stanęło 11 szerokich ław zbudowanych z drewnianych europalet. Kupiliśmy kolorowe maty, by uczniom wygodniej się siedziało. Zadbaliśmy o umieszczenie na akacji tablicy, podwieszając ją bezpiecznie dla drzewa i dzieci za pomocą lin. Obok drzewa zbudowaliśmy kwietnik i obsadziliśmy go letnimi kwiatami. Letnia klasa jest bardzo chętnie wykorzystywana do prowadzenia zajęć różnego typu. Nie muszą to być jedynie zajęcia związane z przyrodą. Jeśli dopisuje pogoda, pod akacją na każdej godzinie zajęć odbywają się lekcje, a podczas przerw uczniowie chętnie relaksują się w jej cieniu. Pierwsze zajęcia, jakie przeprowadziłam

Fotografia 2. Przygotowanie albumu o lesie Źródło: Zasoby własne

JOLANTA OKUNIEWSKA

Fotografia 3. Letnia klasa pod akcją **Źródło**: Zasoby własne

w Letniej klasie, dotyczyły edukacji matematycznej. Uczniowie za pomocą miarek centymetrowych mieli za zadanie zmierzyć wskazane przedmioty, porównać ich długości, zamienić jednostki i porównać z pomiarami kolegów i koleżanek. Kolejne zajęcia dotyczyły redagowania opisu pelargonii, a następane były prawdziwą ogrodniczą akcją polegającą na przygotowaniu własnych ogródków ziołowych. Letnia klasa w sezonie zimowym jest przechowywana w pomieszczeniach gospodarczych szkoły i gdy tylko robi się cieplej, zostaje ustawiona pod akcją.

Zajęcia na świeżym powietrzu mają doskonały wpływ na proces uczenia się. Wpływają na lepsze zapamiętywanie, dotleniają mózg, odstresowują, pozwalają budować lepsze relacje między uczniami i między nauczycielem a uczniami. Stwarzają okazję

do obcowania z przyrodą, która wycisza, uwrażliwia na jej piękno i potrzeby. Mając na względzie wychowanie uczniów na szczęśliwych dorosłych, powinniśmy częściej korzystać z zajęć poza szkołą, wychodzić do lasu, parku, na łąkę. Pokazać uczniom, że jesteśmy otoczeni pięknem przyrody i sami do tego świata należymy. •

JOLANTA OKUNIEWSKA – nauczycielka edukacji wczesnoszkolnej w Szkole Podstawowej nr 13 im. Komisji Edukacji Narodowej w Olsztynie. Honorowy Profesor Oświaty, finalistka światowego konkursu Global Teacher Prize 2016, Członkini Rady Programowej SPRUC, Fundacji Teach for Poland oraz ambasadorka Fundacji Kosmos dla Dziewczynek.